

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.2.6>

РОЛЬ ДОГОВОРУ РАХУНКА УМОВНОГО ЗБЕРІГАННЯ (ЕСКРОУ) У ПРОЦЕДУРІ СКВІЗ-АУТ

Шпуганич І.І.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри інтелектуальної власності, інформаційного
та корпоративного права
Львівського національного університету ім. І. Франка,
<https://orcid.org/0000-0002-4149-8939>

Шпуганич І.І. Роль договору рахунка умовного зберігання (ескроу) у процедурі сквіз-аут.

Стаття присвячена аналізу договору рахунка умовного зберігання (ескроу). Правове регулювання цього договору міститься у Цивільному кодексі України. Застосовується вказана договірна конструкція і в межах процедури сквіз-аут, тобто обов'язкового продажу акцій акціонерами на вимогу особи (осіб, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій. У дослідженні аргументовано, що норми Закону України «Про акціонерні товариства», в яких містяться окремі положення щодо рахунку умовного зберігання (ескроу), по суті є спеціальними щодо приписів ЦК України.

Встановлено, що сторонами договору рахунка умовного зберігання (ескроу) є володілець рахунку, бенефіціар та банк. У межах процедури сквіз-аут, визначеної ст. 95 Закону України «Про акціонерні товариства», володільцем рахунку умовного зберігання є заявник публічної безвідкличної вимоги, тоді як акціонери, чії акції підлягають викупу, є бенефіціарами та мають право на одержання коштів з відповідного рахунку. Бенефіціарами за договором рахунку ескроу можуть бути також правонаступники таких акціонерів або інші особи, які відповідно до законодавства мають право на отримання коштів. Обґрунтовано, що банк в аналізованій договірній конструкції відіграє роль незалежної сторони, ескроу-агента, якому довіряють обидві сторони.

Акцентовано, що на законодавчому рівні чітко розмежовано момент відкриття рахунку умовного зберігання (ескроу) у процедурі сквіз-аут та строк внесення коштів на нього. Останній тісно пов'язаний із визначеним Законом строком для подання конкуруючої вимоги. Охарактеризовано переваги та недоліки застосування такого підходу в національному законодавстві.

Проаналізовано зміни, що відбулися у національному законодавстві щодо договору рахунку умовного зберігання (ескроу) у зв'язку з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» у 2022 р. Звернено увагу на збільшення строку, протягом якого банк, в якому відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу), зобов'язаний здійснювати бенефіціарам належні їм виплати.

Ключові слова: договір рахунку умовного зберігання (ескроу), володілець рахунку, бенефіціар, банк, сквіз-аут, акціонер, акціонерне товариство, домінуючий акціонер, акція.

Shpuganych I.I. The role of the escrow account agreement in the squeeze-out procedure.

The article is devoted to the analysis of an escrow agreement. The legal regulation of this contract is determined in the Civil Code of Ukraine. The specified contractual construction is also applied within the squeeze-out procedure, i.e. the mandatory sale of shares by shareholders at the request of a person (persons acting jointly) who is the owner of a dominant controlling block of shares. The research argues that the norms of the Law of Ukraine "On Joint Stock Companies" contain separate provisions regarding the escrow account and are essentially special in relation to the prescriptions of the Civil Code of Ukraine.

It was established that the parties to the escrow agreement are the account holder, the beneficiary and the bank. Within the squeeze-out procedure defined by Art. 95 of the Law of Ukraine "On Joint-Stock Companies", the owner of the escrow account is the applicant of the public irrevocable claim, while the shareholders whose shares are subject to redemption are the beneficiaries and have the right to receive funds from the escrow account. Beneficiaries under the escrow agreement may also be the legal assignees of such shareholders or other persons who, in accordance with the law, has the right to receive funds. It is

substantiated that in the analyzed contractual structure the bank performs the role of an independent party, an escrow agent trusted by both parties.

It is emphasized that the moment of opening an escrow account in the squeeze-out procedure and the term of depositing funds into it are clearly separated at the legislative level. The second one is closely related to the time limit for submitting a competing claim specified by the Law. The advantages and disadvantages of using this approach in national legislation are characterized.

The changes that have taken place in the national legislation regarding the escrow agreement in connection with the adoption of the Law of Ukraine “On Joint Stock Companies” in 2022 have been analyzed. Attention has been drawn to the increase of the period during which the bank, in which the escrow account is opened, is obliged to make payments to the beneficiaries due to them.

Key words: escrow agreement, account holder, beneficiary, bank, squeeze-out, shareholder, joint-stock company, dominant shareholder, share.

Постановка проблеми. У 2017 році Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [1] було доповнено новими статтями щодо започаткування механізму договору рахунка умовного зберігання (ескроу). Його впровадження було зумовлено, першочергово, необхідністю удосконалити здійснення розрахунків за придбані акції в процедурі сквіз-аут – процесі обов’язкового їх продажу акціонерами на вимогу особи (осіб, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій (далі – домінуючий акціонер). Фактично лише через півроку, коли було внесено необхідні зміни до Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів [2] (втратила чинність), укладення договору рахунка умовного зберігання (ескроу) стало можливим.

Втім прийняття у 2022 році нового Закону України «Про акціонерні товариства» зумовило необхідність детального аналізу договору рахунка умовного зберігання (ескроу) не лише з позиції ЦК України, але й крізь призму новоприйнятих норм у сфері акціонерного права.

Метою статті є аналіз приписів чинного законодавства України, що регламентує договір рахунка умовного зберігання (ескроу) та його використання у процедурі сквіз-аут.

Виклад основного матеріалу. В розумінні ЦК України (ст. 1076¹) за договором рахунка умовного зберігання (ескроу) банк зобов’язується приймати та зберігати на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий клієнту (володільцю рахунка), грошові кошти, отримані від володільця рахунка та/або від третіх осіб, та перераховувати такі кошти особі (особам), вказаній володільцем рахунка (бенефіціару або бенефіціарам), а в разі надання бенефіціаром письмової вказівки банку – особі (особам), вказаній бенефіціаром, якщо це передбачено відповідним договором, або повернути такі кошти володільцю рахунка за настання підстав, передбачених договором рахунка умовного зберігання (ескроу). Порядок відкриття та закриття відповідного рахунка станом на зараз закріплено в Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, яка затверджена Постановою Правління Національного банку України у липні 2022 р. [3] (далі – Інструкція).

Сторонами договору рахунка умовного зберігання (ескроу) є володільця рахунку, бенефіціар та банк. Володільцем рахунку умовного зберігання (ескроу) є клієнт банку. У параграфі 2 глави 72 ЦК України не встановлено особливих вимог до клієнтів банку – власників рахунка ескроу. З урахуванням того, що до відносин сторін у зв’язку з відкриттям, обслуговуванням та закриттям рахунка умовного зберігання (ескроу) застосовуються загальні положення ЦК України про банківські рахунки, якщо інше не встановлено ЦК України та не впливає із змісту правовідносин між банком, володільцем рахунка та бенефіціаром, можна зробити висновок, що вимоги до клієнта банку для відкриття ним рахунка ескроу є аналогічним, як і до інших клієнтів банку-власників рахунків. Тобто, володільцем рахунка ескроу може бути дієздатна особа у віці від 14 років.

Законодавство не містить жодних вказівок чи вимог щодо особи бенефіціара за договором рахунка ескроу. Фактично нею може бути будь-яка особа, незалежно від обсягу її дієздатності. Обсяг дієздатності цієї особи матиме значення при вступі його у правовідносини із володільцем рахунка ескроу і виконання ним своїх зобов’язань перед останнім. Окрім цього, обсяг цивільної дієздатності бенефіціара матиме значення у разі, якщо він захоче отримати внесені на його користь кошти або ж надати письмову вказівку банкові щодо перерахування коштів на користь іншої особи, у разі, якщо така можливість визначена у договорі. В цих ситуаціях слід керуватися загальними положеннями ЦК України щодо дієздатності фізичної особи і при недостатності обсягу дієздатності бенефіціара у відносинах з

банком, його права можуть бути реалізовані його законними представниками (батьками, усиновлювачам, опікунами, піклувальниками).

У межах процедури сквіз-аут, визначеної ст. 95 Закону України «Про акціонерні товариства» [4] (далі – Закон), володільцем рахунку умовного зберігання є заявник публічної безвідкличної вимоги, тоді як акціонери, чії акції підлягають викупу, є бенефіціарами та мають право на одержання коштів з відповідного рахунку. Бенефіціарами за договором рахунку ескроу можуть бути також правонаступники таких акціонерів або інші особи, які відповідно до законодавства мають право на отримання коштів. Останніми, наприклад, є особи, в інтересах яких встановлено обмеження (обтяження) на акції, що придбаваються.

Цікавою в даному аспекті є судова практика стягнення коштів з рахунку умовного зберігання особою, яка не є його бенефіціаром. У справі № 910/8329/21 [5] Особа_1 (позивач) придбала на електронних торгах право вимоги до ПАТ «Комерційний банк «Акордбанк» (відповідач) щодо виплати грошових коштів в сумі 68 480, 00 грн (або їх частини), отриманих від продажу акцій емітента – ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» в межах процедури обов'язкового продажу акцій за публічною безвідкличною вимогою про придбання акцій в усіх власників акцій зазначеного емітента компанії Ferrhexro AG (Феррексро АГ), що є власником домінуючого контрольного пакета акцій зазначеного емітента, та які знаходяться на рахунку умовного зберігання (ескроу). Згодом цій особі було відмовлено у виплаті вказаної суми коштів з мотивів того, що нею не було надано банку додаткових документів, які підтверджують зміну (внесення) його даних в реєстр акціонерів, які мають право на виплату коштів, або отримання банком від емітента офіційного листа щодо уточнення даних бенефіціара у реєстрі. Як було встановлено судом, позивач правомірно, в передбачений законом спосіб, набув права вимоги до Публічного акціонерного товариства «Комерційний банк «Акордбанк» щодо виплати грошових коштів у розмірі 68 480, 00 грн з рахунку умовного зберігання ескроу. Тому, слід погодитися з висновком суду, що оскільки позивач придбав право вимоги на торгах, то він не міг бути акціонером товариства, а відтак, бути внесеним в реєстр акціонерів, однак відмова відповідача перерахувати кошти на користь позивача є порушенням його права власності.

Описана вище судова справа демонструє певну недосконалість законодавчих норм. Банк в даній ситуації строго дотримувався законодавчих вимог та положень договору рахунку ескроу і вимагав від особи документів, які б підтверджували той факт, що вона є бенефіціаром за договором. Не виявивши особу у реєстрі акціонерів, у яких придбаваються акції, отриманому від товариства, у банку були відсутні правові підстави для виплати коштів з рахунку ескроу. І хоча юридично особа може мати право на отримання коштів з відповідного рахунку (як у вищезгаданій справі), банк може відмовити їй у виплаті з огляду на ч. 2 ст. 1076³ ЦК України. Відповідно до неї, якщо банк вважає, що надані документи не відповідають умовам договору рахунку умовного зберігання (ескроу) за зовнішніми ознаками або іншим вимогам, встановленим договором рахунку умовного зберігання (ескроу), банк зобов'язаний відмовити відповідній особі у перерахуванні грошових коштів з наданням письмового повідомлення із зазначенням причин відмови протягом п'яти робочих днів з дня отримання документів для перерахування коштів, що знаходяться на рахунку умовного зберігання (ескроу), якщо інше не передбачено договором рахунку умовного зберігання (ескроу).

За договором рахунку умовного зберігання (ескроу) банк відіграє роль незалежної сторони, ескроу-агента, якому довіряють обидві сторони. Його завдання – зарахувати на рахунок умовного зберігання кошти, отримані від заявника вимоги, і згодом, за настання визначених умов, виплатити їх бенефіціарам або іншій особі (особам), зазначеній (-им) у письмовій вказівці бенефіціаром, якщо це передбачено договором. На банк може бути покладений обов'язок щодо перевірки настання підстав для перерахування коштів бенефіціару або вказаній ним особі або для повернення коштів володільцю рахунку. Однак, такий обов'язок може бути покладено на банк лише договором. Ним же такий обов'язок може бути покладено на будь-яку третю особу.

На законодавчому рівні чітко розмежовано момент відкриття рахунку умовного зберігання (ескроу) у процедурі сквіз-аут та строк внесення коштів на нього. Рахунок умовного зберігання (ескроу) повинен бути відкритий заявником публічної безвідкличної вимоги (домінуючим акціонером) не пізніше дати надсилання публічної безвідкличної вимоги. Цей обов'язок заявника вимоги прямо визначений в абз. 3 ч. 9 ст. 95 Закону. Додатково слід вказати, що копія договору, укладеного між заявником вимоги та банком, в якому відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу), надсилається до товариства разом з публічною безвідкличною вимогою.

Однак внесення коштів на рахунок умовного зберігання (ескроу) одночасно з відкриттям відповідного рахунку не вимагається. Власне строк, протягом якого заявник зобов'язаний внести кошти на рахунок умовного зберігання (ескроу), визначений у Законі доволі розмито. Відповідно до ч. 15 ст. 95 Закону після надсилання товариством певної інформації та документів відповідно до ч. 12 та 14 цієї статті та забезпечення встановлення обмеження (обтяження) відповідно до ч. 16 цієї статті (за необхідності) (можна припустити, що в цій частині в Законі допущено помилку і посилання повинно бути зроблено не на ч. 16, а на ч. 18 цієї статті, в якій власне йдеться про встановлення обмеження (обтяження)) заявник вимоги здійснює переказ коштів за акції, що придбаваються, у порядку, встановленому ч. 9 цієї статті Закону, та інформує про це товариство. Водночас, ч. 9 ст. 95 Закону містить норму, що заявник вимоги сплачує акціонерам ціну акцій шляхом перерахування коштів банку, в якому заявником вимоги відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу), а зарахування коштів на такий рахунок здійснюється після закінчення строків, передбачених ч. 1 ст. 96 Закону для подання конкуруючої вимоги. Логічним видається внесення коштів на рахунок ескроу після закінчення строку для подання конкуруючої вимоги, але формулювання норм Закону в такому разі не зовсім коректне. Можна помилково припустити, що гроші потрібно внести на рахунок ескроу після надіслання інформації, згаданої вище, а от їх зарахування відбудеться після спливу 20-ти робочих днів, відведених на подання конкуруючої вимоги. Доцільно було б замінити слово «зарахування» на слово «внесення», щоб уникнути неоднозначного тлумачення приписів Закону.

Після переказу коштів за акції, що придбаваються, на рахунок умовного зберігання (ескроу) заявник вимоги подає інформацію товариству, яке відповідно повідомляє про це Центральний депозитарій цінних паперів. Останній протягом трьох робочих днів з дня отримання від товариства інформації знімає обмеження, встановлене раніше, та забезпечує переведення депозитарними установами прав на відповідні акції з рахунків їхніх власників на рахунок заявника вимоги.

Щодо права бенефіціарів за договором рахунка умовного зберігання (ескроу) на отримання належних їм коштів, то у новому Законі збільшено строк, протягом якого банк, в якому відкрито рахунок умовного зберігання (ескроу), зобов'язаний здійснювати відповідні виплати. З часу набрання чинності Закону України «Про акціонерні товариства» від 2022 р. такий строк становить п'ять років.

Бенефіціари, які мають право на отримання коштів з рахунку ескроу, можуть отримати їх на зазначені ними рахунки у банках та державних установах (в яких відповідно до закону відкрито рахунки для сплати встановлених законом податків і зборів) або ж готівкою. Для цього вони повинні звернутися до банку, в якому відкрито такий рахунок. Останній після встановлення особи бенефіціара та перевірки наявності в нього права на одержання коштів, здійснює відповідний переказ чи виплату.

У визначенні рахунка умовного зберігання (ескроу), закріпленому у вже згаданій вище Інструкції, вказано, що такий рахунок відкривається банком клієнту на договірній основі для зарахування на рахунок коштів та перерахування їх/видачі коштів готівкою у випадках, передбачених законодавством України. З цього можна зробити висновок, що лише у чітких законодавчо визначених випадках можлива видача з рахунка умовного зберігання коштів готівкою. Саме таким випадком і є використання рахунка умовного зберігання у процедурі обов'язкового придбання акцій домінуючим акціонером. Відповідно до ч. 15 ст. 95 Закону акціонери (їх правонаступники) чи інші особи, які відповідно до законодавства мають право на отримання коштів з рахунку ескроу, мають право вимагати виплати належних їм коштів у готівковій формі. При цьому ставиться умова, що така виплата можлива за умови сплати ними всіх встановлених законодавством податків і зборів.

Норми Закону «Про акціонерні товариства», в яких містяться окремі положення щодо рахунка умовного зберігання (ескроу), по суті є спеціальними щодо приписів ЦК України. Так, у ч. 2 ст. 1076⁵ ЦК України зазначається, що винагорода банку за послуги, пов'язані з обслуговуванням рахунка та здійсненням операцій за ним, не утримується з грошових коштів, що знаходяться на рахунку умовного зберігання (ескроу), якщо інше не передбачено договором рахунка умовного зберігання (ескроу). Тобто, договором можна закріпити право банку стягувати з рахунку ескроу належну йому винагороду за послуги. Натомість Закон «Про акціонерні товариства» забороняє банку здійснювати будь-які утримання з коштів, що виплачуються акціонерам (їхнім спадкоємцям або правонаступникам, або іншим особам, які відповідно до законодавства мають право на отримання коштів) (абз. 7 ч. 15 ст. 95 Закону). Підсумовуючи, слід наголосити, що договір рахунка умовного зберігання (ескроу), укладений в межах процедури сквіз-аут, повинен відповідати спеціальним нормам Закону України «Про акціонерні товариства».

Висновки. Договір рахунка умовного зберігання (ескроу) є одним з найбільш усталених договірних механізмів, що дозволяє залучити незалежного суб'єкта з усталеною репутацією у відносини щодо проведення розрахунків між сторонами. У випадках, коли кожна зі сторін у правовідносинах ризикує опинитися у ситуації, де інша може не виконати свої зобов'язання, застосування саме цієї договірної конструкції є цілком оправданим та дуже зручним.

Використання рахунка ескроу у процедурі обов'язкового викупу акцій на вимогу акціонера – власником домінуючого контрольного пакета акцій зумовлено також потребою забезпечити реалізацію права на викуп акцій домінуючим акціонером, не обмежуючи при цьому прав міноритарних акціонерів на отримання виплат за їх акції.

Новий Закон України «Про акціонерні товариства» загалом не вніс значних змін до норм, що регулюють використання договору рахунка умовного зберігання (ескроу) у процедурі сквіз-аут. Зазначеним актом було збільшено строк виплати акціонерам належних їм коштів з рахунка умовного зберігання ескроу до 5 років. Водночас змінився підхід щодо зарахування коштів на відповідний рахунок. Відтепер воно здійснюється після закінчення строків, передбачених Законом для подання конкуруючої вимоги.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків - резидентів і нерезидентів, затв. Постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 року № 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text>.
3. Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків, затв. Постановою Правління Національного банку України 29.07.2022 р. № 162. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29072022_162.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>.
5. Рішення Господарського суду м. Києва від 28.07.2021 р. у справі № 910/8329/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98970475>.